

DÉNES SÁNDOR

Népességi kérdésekről.

~~Szeged~~, 1902.

Kolozsvár,

Diss. A 51

Ért. 1902 márc. 19-én

10-275-1901-2.
JKSz.

Bizálatra kiadatik.

Nygos St. Pistony dör ny.r.

" St. Tályi Gábor ny.r. társas oralkuolt.

Községtől, 1902 márc. 19-én

1 kópé
a. i. delfán.

Elfogadom St. Pistony dör
Elfogadom. St. Tályi Gábor

Népességi kérdésekről

Államtudori értekezés

a népzetgazdaságsan köréből.

Írta:

Dénes László
tudorjelölt.

Diss. A 51

[Faint, mostly illegible handwritten text in cursive script, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

A népesség kérdése volt minden valószínűség szerint az első nemzetgazdasági fogalom, a mely öntudatos vizsgálata tárgyává létesesett. Ezek hogy a mezei ő-korban, a mely az e fajta vizsgálódások minden eszközét nélkülözte, egy-egy tekintély aránya szerű kijelentésére vonatkozna az akkori érvényesüléssel bíró igazságoknak tekintésével vélemények.

Hogy a népesség kérdése kibontakozzon e kritika által homályból annak a korának kellett bekövetkezni, a melynek figyelmét az emberi együtt-

élés növekvő gondjai
és emelkedő problémái
elvonják a teológikus
és metafizikai spekulá-
cióktól és a mely e
pozitív taláira helyezi
át jórészt az emberi fel-
lem működésének területét.
A mikor a gondolkodó
elmék több oldalról
veszik rá a gazdasági
kérdésekre a tudományos
vizsgálódás világosságát,
csak akkor nyert tud-
ományos létszalapot a né-
perségi probléma, a mely-
ről azonban, ha szemlé-
lői lehettünk a mind
a mai napig körülötte
vivott harcoknak, tudnunk
kell azt, hogy az a gon-
dolatok százára, az altera-
pars logikus meghallgatá-
sa után is, nagyjából
marjainkig csak problé-
ma maradt.

Mielőtt az érsekezésen
tárgyánul nett kérdést
végigkísérnök a törté-
nehen és iradalman ke-
vezésül, előszörban annak
tudományos fontosságát,
de főképen az általa
elfoglalt helyet kell meg-
látnunk. - Előszörin-
tetre igazsághoz ké-
szítelennek látszik, hogy
a populationalis kérdésen
a nemzetgazdaságtan
körében foglalkozni lehet,
mint a hogy majdnem
minden szó alá hozott
nemzetgazdaságtani rendper
épületeben lehet is sa-
lálnak a problémák.
Kétsz, az alapokat al-
kötők, másutt a keze-
léshez tartoznak. Egyes
nemzetgazdaságtani írások
a népesség tudomány-
párkán eljén, az általános
fogalmak ismeretisével.

tárgyalják és az alap-
 vető elméleti vizsgálá-
 sodás anyagaként szekin-
 tik ezt. Márak, így
 pd. Dietzel, úgy vélik,
 hogy a populatio kéri-
 dési a nemzetgazdaság
 alfaia és omegaia, nem
 a lerakot alapozás egy
 része, hanem a matter,
 egy fajta köstö-anyag,
 a melyre az épület min-
 den részében nélkülöz-
 hetlen pükrég van. O
 végböl ezt minden gaz-
 dasági kérdésnél külön-
 külön tárgyalandónak
 tekintti. Sokan viszont
 - többek között Földes,
 azon közhöl erő véleményét
 vallják, hogy e külön-
 külön való tárgyaláson
 kívül az alapvető el-
 méleti ismeretelésre is
 pükrég van. -

Mind a nézetekkel
mindjárt felvessz kiinduló
pontjában kell párol-
nunk. Ez a kiinduló pont
ama feltevés, hogy a
népességi tanulmányok egyedüli
kezüket a nemzetgazda-
ságtan rendjében találják.

A Sárospataki Tudomá-
nyok napjaiban mindig
felvessz és felvessz körben
foglalkoznak a nagy
párhuzam területtel. Egy-
repten ugratlan, most fel-
fedeztet a tudományok ezek,
a megközelít a tudományos
világ a "Székesfehérvár" nagy-
kutatásának az első fog-
lalás jogán a "Székesfehérvár"
lőjét, másrészt pedig
idegen tudományok körök ellen
vivott győzelmes hadjáratok
eredményei, megközelít be-
fejlesztés a legzáróbb
- így par excellence a hit-
tudomány - a "Székesfehérvár"
kényezérvéit területtel
jörizet. -

De ez imperialista politikánk hátsányai is vannak. Ezek közül a legnagyobb a belső konsolidáció hiánya, a melynek mindig rovására történik a tubágos terjeszkedés.

Amíg kifelé sikerrel folytak a győztes harcok, addig intra muros közel járunk az anarchiához, a mely hogy nem következett be, egyenként példátlan akaratú és erősen fegyverezett katonák érdeme.

Ma anarchikus felfogást, a mely szerint a sociologia minden emberi dolgot az általános tudománya, jelentékenyen elmozdította, hogy a sociologia - mint a társadalom-tudományok - minden ágának közös foglalatja - új tudomány volt, a mely összefogaa mindenféle, egykoron el nem kezelhető" problema ide öm-

lőtt, „mint a hóg egy
nyomán felfedezett se-
rűket előzőr mindig a
háttal, alapjokat veszt-
ett existenciáknak lap-
eldarádója: a hátsóknak
elinté elkerülhetlen,
bizonytalansága és aed-
telensége mindenkinek
jogot ad a letelépülésre.”
(Simmel.) - A munka-
program első pontja
tehát ama rendper ki-
dolgozása volt a mely per-
es egésze füzi össze az
addig lazan egymás mellett
álló elemeket, az oda nem
tartozó részeket kiközösíti,
és egy egységes, organikus
Rendszerrel összekapcsolja.
Simmel György, a berlini
egyetem magántanára
(Das Problem der Sociologie.
- Die Philosophie des Geldes.)
ezt a rendperét úgy véli
megvalósíthatónak, ha a
Lásadalmi - Tudományok

Külön - Külön ágai az
"őket megillető" területek,
birtoklása juttat, és meg-
pünit ama egészre, mely
viszony, hogy a sociologia
épen úgy, mint a filozófia
a középkoron keresztül,
magának vindikálja
rendszerét és őt de úgy
meg nem illeto" hege-
moniat a jeleni világ
minden téren. Ezzel
a végből a társadalom
fogalmának egy differen-
ciálódását, a Társadalom
alakjának és tartalmának
megkülönböztetését aspi-
rel. I ha e két alkát-
ban közötte megvesszük
a demarkationális vonalat,
akkor a társadalmi tu-
dományok is követhetnek fog-
ják eme elosztás rend-
szerét és ez esetben a
sociologia, a mely a tár-
sadalom jelenségeinek for-
máját képi vizsgálatainak
származása, úgy fog viszony-

lani a Söbki Társadal-
mi Tudományokhoz, a
melyek a Társadalom
tartalmának ismeretét
idényülnak, mint a köz-
a mértan viszonylik
a fizikához és a vegytan-
hoz. — A Társadalom
anyagával foglalkozik
egyebek között a nemzet-
gazdaságtan, de az említtet
distinkció pontos keresz-
telvitele a népességi
kérdéseket nagyban és egy-
ben kíséri abból. A
populationalis problémák
ugyanis, egyrészt mert
valamennyi Társadalmi Tu-
domány a homogén anya-
gával, de még másrészt,
mert ez anyag minden
szociális Tudomány-szak-
számára érvényes és egyetemes
jelenlőségű törvényeit
vizsgálja, — nem állhat

meg egy elkülvizűtő és speciális, egyoldali jelen-
légekkel foglalkozó szak-
tárca garánt.

Igy tehát ama tár-
dók, a melyek a népes-
ség számára, annak szapo-
rodása, csökkenése, a falusi
és városi lakosság egymás
közösti viszonyára, a
közép- és vidéki életére és
helyzetére, a társadalmi
kapillaritására és így tovább-
vonatköznak, mint a
Lamunyi Társadalmi Tudó-
mányi Közösségének
külső jelenségeire formára
vonatköznak a "Linnel-
félék" megkülönböztetés fe-
rint csak a szociális tanul-
mányi körzékbe, a tulaj-
donképeni értelemben vett
sociológiába sorthatók
be. - Az általános életről
alaki és anyagi al-
lakozást találhatunk ama

felelősek egyikeként és
 másikként, melyeknek
 összehasonlítása a Szociológus
 kutatása maradt: így
 nyernék alkalmozást
 a többnyire statisztika-
 kusan összeállított né-
 perügyi tanok - a szociológia
 részei - a nemzetgazdaság
 külön-külön kérdéseivel
 specifikusan gazdasági
 vonatkozásokban. Itt
 tehát már nem igazság-
 kutatásról és kideríté-
 séről, hanem azokról al-
 kalomokról lévén szó,
 a szociológia ezen része
 önmagát segédanyagává vá-
 lik a nemzetgazdaság-
 tanulmányokhoz, mint p. o. a
 statisztika. A néperügyi
 kérdések elméleti tár-
 gyalása mindennemű fogva
 nem kimerítendő anyagát
 a nemzetgazdaság tudó-
 mányának, mint a legy

a statisztika általános
sárgaláru sem képezheti
azt.

Flakár külvilágban
jelentőséggel ez az elha-
sárgás nem bírhat, de
mégis tekintetbe véve
azt, hogy a sociális su-
dományok körén belül mennyi-
nyire szűkre a szabatos
határokon belül húzása,
és mely jelentékenyen
közvetlen visz az exact ki-
követéshez minden
fogalomnak köztársasági meg-
világítása és természet-
nek megfelelő beosztása,
s tekintettel továbbá
arra, hogy egy-egy kérdés
más csoportba való beosztása,
amely beosztási mód-
jában is mely lényeges
változásokat okozhat és
mely lényeges az ismeret-
irány és mintéje a
kérdés állagára nézve is,

ez a megkülönböztetés a társadalmi tudományok besorolásában semmi esetre sem maradhat figyelmen kívül. -

Mintán a népességi kérdések elhelyezésének problémájával így módon tisztába jöttünk, állásra a tárgyalás anyagi része a népesség és gazdaság egymáshoz való viszonyára, különös tekintettel a szaporodásra.

Fogadjuk a népességi jelenségek és a gazdaság egymásra önzefüggnek egymással, annak következtételére a tárgy körismerttéjénél fogva feltehető, hogy, ha példának okáért ama kölcsönhatásra tekintünk rövid utalást, hogy a népesség tagozulata nem, kor, családi állapot, egészségi és műveltségi állapot, testi, szellemi, erkölcsi tulaj-

donai, annak elvzárása
város és vidék szerint stb.
mely befolyást gyakorol
a termelés és fogyasztásra,
hogy mindenkit meggyő-
ződtessünk arról, miszerint
a gazdasági jelenségek
a népességi viszonyokat
szűkösztetik vissza.

A mi a népesség
hámarányát illeti, arra
mire a "különböző" körök-
ben a kulturális előre-
haladottság szerint igen
különböző nézetekkel ta-
lálkozunk.

A kultúra első stádi-
umaiban a létfenntartás
nehézségeivel fordított a-
rányban áll a szaporodási
vágy és hajlam, mert itt
az adaraterőt nagyban kon-
sumálják az individuum
fenntartásának nehézségei,
a faj fenntartására ebből
kevés jut. Tamen, hogy a
gyengiket, betegeket, aggo-

Kat magunkra hagyja,
 a nyomorékra világra jötték-
 től megdagadók a szűlei
 gondoskodást. Még Solon
 és Lykurgus is hegyesi eme-
 lyjárt és az ideálisra gan-
 dolkodó Platon is alkalmazá-
 ezt Róma társaságában.

A görögöknél általában
 sohasem tekintették ál-
 dásnak a túrázás szapor-
 dás és emberanyag sekin-
 sében az omnipotens ál-
 lamnak a lehető legjobb-
 neműektől származó gyer-
 mekre levő szűkeje.
 Plutarch szerint meg volt
 engedve egy arányosnak több
 testvérral való együttélését
 idősebb házastárs hegyeste-
 sítését fiatalabbal. -

Az antik államok így
 irányú intézkedései mégis
 helynyútnak az egyini és
 családi életre, és csak ilyen
 időkből voltak lehetősé-
 gek, amikor s. i. a hely-

hatalmi állammal szem-
ben minden egyéni jog
el volt törve.

Plato szerint kívánatos
hogy a két első nép-osztály
a filozófusok és harcosok
az állam felügyelte alatt
községi házaszást és ki-
vánatos, hogy az állam
utját állja az életképtelen
egyedek reprodukálásának, mint
ezt korunkban Herbert
Spencer hirdeti.

Aristoteles már jóse-
lyenkor költöztette a Plato
állami kommunizmusát
s felismeri a házaszást
erkölcsi tartalmát: annak
megkövetését az állami
felügyelettel mégis helyen
valónak tartja és azon-
ban, hogy bizonyos időn ke-
lül gyermekek ne nevelhet-
tessenek.

E vélemények sőt egyéb
indokokon kívül főleg abban
kell keresnünk, hogy jövő-
osztályunkban de jure és
a népességi szám maximumát.

A míg Hellas, a filozófia
házaja egy-egy nagy böl-
csész mértékben saláta meg
a közvillemény kifejezési mód-
ját, addig Róma, természet-
nek megfelelően, széles
jogban teszi nyilvánvalóvá
akarátát. De nem a mód-
ban, hanem a lényegben van
a fontos különbség. A római
birodalomban a mely ren-
geteg kiterjedésű provinciák
felett rendelkezvén, emberanyag-
ban majdnem mindig töké-
séget látott, a népesség-
hárem jete is a tömörség
ama fokát, melyet a fa-
lakból körülbekerített st-
kénben találkoztunk. A
gyarmatokban mindenütt
fűrték volt a civis romanus
energiájára, vérére és izmaira,
és a kor militarizmus-
a mi a hádió külföldi-
ka természetesen követ-
kezménye, állandó ember-
áldozatokat követelt.

Görögországban tehát
 még a népesség örökös
 léseire vezető mesterséges
 exkóziókat keressük addig
 Róma a gyakorlati háborús
 emberparasztitói foglalkoztatás
 megvitakult lakosság, papo-
 vadására törekszik és ezt
 a házaasságkötésnek állami
 útton tartózkodó előmoz-
 dításával véli elérhetővé.
 Ezzel kezdésnek a
 „Lex Julia” és a „Lex
Pappia Poppaea” szabá-
 lyozzák. A római örökjog
 szervezete és a magán-
 tulajdon korlátlansága-
 nak institúciója, melyek
 a jóakat mindenekelőtt
 megköszönésről felpaka-
 dítani igyekeznek, szintén
 kedvező hatásnak a papo-
 vadás előmozdítására.

Az egész középkorban
 kereszttől ugyanez felfo-
 gással találkozunk. A

19.-

kizonytalan miszanyok és
háborús idők villandó a-
kadályai a paposodásnak,
természetesen tehát, hogy
a sünni népesség a kö-
lön mint valami feltárh-
ját sokintesték. A keresztény-
séggel elterjedt humanus
fellem pedig visszariadva
az exleges nép. Crökrent's
antik egyháztól, még ott
is, a hol tehát a nagy
gyermekáldás, a keresztény
fellemet jellemző kérés
megnyugvással fogadja
azt. Ezent mondja Luther:
"Es ist uns zu thun dass
wir arbeiten und nicht
mühsig leben. Gott erzeugt
die Kinder und er wird
Sie auch ernähren."

A neutantikisták nem
tartoztak volna a kül-
népességhez. Körvénys
intézkedések is találhatók,
még a paposodást é-
lőzték. Így p. o. a nauteri

ediktum, amely a 25
századosnál fiatalabb
fiúknak és a 10 gyermek
apának jutalmat helyre ki-
látásba. A törvényekben
gyermek jogi és társadalmi
hátrányosítási jövedelmét
megszűnnek.

A kor felfogását híven
jellemezi Nagy Józsefnek
egy keltairek írott levele,
a melyben állatvilágról
úgy szól, mint a szomszéd-
szarvasokról egy nagy úri
vadaskertben, melynek
egyetlen feladata a papo-
kodás.

E felfogásnak felel
meg a kor népforgalmi
politikája is.

William Petty (Pohár-
kai aritmetika 1681) a
kutatási statisztika első

művelőinek egyike jöttén
nagy elányókat lát a
paporodásban.

Egy egész iskolája van
ama irodának, a kik a
népesség mentől nagyobb
készenlétben látták a korbán
az állam boldogságát. Né-
mük: populationisták. Leg-
jelenesebb ifj. irányú irodák:
Trotti és Sonnenfels.

Trotti minden állam-
jót egy szóban vil. érte-
foglatkástul és ez: Bevöl-
kerung. Perinte: "Wenn
auch andre Umstände damit
übereinstimmen, gehört die
größte Bevölkerung zur grö-
ßten Glückseligkeit des Staates.
Eine große Menge des Volkes
kann einem gut eingerich-
ten Staate nie zur Last wer-
den. Sie vermehrt vielmehr
die Kräfte des Staates, die
Nahrung und den Umsatz
des Geldes."

Souvenyrs-fel-ről tudnunk
kell azt, hogy a népesség
felmérés és a társas-
menyiségének kölcsönhatá-
sának problémája nála de-
rengő csipő. Ema mandát
mely népességi politikája'
nak de vise-cül szolgálhat,
így hangzik: Sz állam-
műanyok alapszab a polgári
társadalom előmozdítása
a paporodás által: minél
nagyobb a szaporodás annál
nagyobb az állam ellenálló-
ereje: Ez a politika; annál
nagyobb a biztonság: Ez a
rendszert, annál több a
látható kiz: Ez a kereskedel-
mi tudomány; annál nagyobb
összegű a befizető adó: Ez a
pénzügyi tudomány. " Ő se-
lát a mint látjuk, főképp
az állam és nem a társas-
dalom szempontjából tárgya
előnynek a paporodást. -

Montesquieu (L'Esprit des
lois 1740.) szintén híve a
nagy népönöségnek. Perinte
mindenütt van hely, hogy
Két ember házasságra legyen
és a törvényt soha és sehol
sem gördít alá az önkéntes
szaporodás elé.

Tizen évtizedes a hírneme
angol nemzetgazda Adam
Smith véleménye, a memében
mála már nemcsak nagy
általánoságokkal indokolt
dogmáknak felállított el-
veket találunk, hanem ő
ezike volt azoknak, a kik
- mint általában minden
gazdasági kérdésben - így a
népességi kérdések phosszáin
fakályokat és törvényterü-
ségeket keresnek. Az ő véleménye
perint minden fajnál
sem tartási epköze által
vont határokon belül apo-
nodhatik de viszont hozzátepi,
hogy ez embereknek csak az

alvó optázókra nézve áll.
A kor felfogására egy-
hangúan és mereven popu-
lationista volt. Az egyház már
érdékben állott mindenka
a hívek kapcsolódása & ez
időben, mikor a Rospellen
jobbára az egyházi épületek
falai közül áradt ki a
keresztény világba. Sokan a
népességi tanok tekinteté-
ben csak az egyház tekintését
követve vallottak popula-
tionistikus nézeteket. Ennek
az áramlatnak híveit pe-
gádoth az állam is főleg
katonai szempontokból és
a kor államtudósai, a Camera-
listák mind a magas né-
pességi páros híveit voltak.
Tegyük ugyan, hogy Montesquieu
már országhoz emlegette, de
pt. a mereven keresztény
Luxemburg még Mózes I. könyve
28 versét citálja: „Legyetek

Sermények, károsodások
 és károsítások és a földet.
 Kóla Salálynak még ezt a
 kijelentést: „Die Menge der
 Einwohner, die ein Land
 noch fassen kann und
 ernähren ist die Glückseligkeit
 eines Staates.“ (Die göstli-
 che Ordnung etc. 1742)

A népességi kérdések
 történetében azonban
 csakhamar beáll egy neve-
 zetes forduló. A kik az új
 epochát előképzették, azok
 már közelebbről Malthus-
 nak voltak elkötelezve: Franklin
 és Godwin. Előbbi utópizti-
 kus rendszervált, utóbbi
 „Politie Santhes“ cz. munká-
 jában kifejtetett érvein
 communista és a skót gya-
 korlat nagy befolyást a
Szociálisták tanácsai meg-
 alkotójára, Malthus angol

Belkőre. A mielőtt
 fellépett, igen nagy vágyak
 voltak az világért. Egy
 általános depresszió volt és
 az emberek fölött egész Európá-
 ban és a keresztény világban
 jellemző mértékű kifejezői
 Rousseau és Godwin. A nép
 mindenütt iriggyel nézett
 és a gondolkodók emelkedni
 felelték. A mielőtt
 a politikai írók, élükön
 természetesen Jean Jacques-al
 a hibás társadalmi rendben,
 vagy pedig a fennálló kö-
 rnyezeti rendben keresik
 a közeget, addig Malthus
 ezzel ellentétben magát
 a természeti kepi felelőssé
 az emberiség nyomoráért.
 Az "Essay on the principle
 of population" című mű-
 vében (I. kiadás) a leg-
 nagyobb bajnak az arány-

Salauvágót tartja a nép
gyarapodása és a társzer-
kezesek között. Ugyanis
a népesség gyorsan ke-
peződik, mint a létfenttar-
tási epizódok, az életnek
a normális mértékű, a
másodiké mértékű prog-
resszió. Természetes fog-
mányos és természetes
rendnek, hogy az emberiség
egy része, a megnövekedett nem-
zet már kezdi az élet se-
résztől általában, nyomorban
pusztul el, úgy hogy a nyomor,
az éhezés, a kényszer, állandó
faktorai kell hogy legyenek
az emberi együtt-létnek. A
földön azonban a világra jös-
sétől kezdve így minden
megszűnhetik az emberiség.
A természetből van, hogy
időről-időre nagy csapások
megkezdődnek az emberi fajra.

Halvadásuk és járulékok fizetése
sége közötti csatlakozás
az emberiség felelőssége.
Ezen előzetes, a melyek
munkatársak, erőszakosan
hatnak, nemcsak a család-
helyek, hanem és az u. u.
repressio cheque-en sorolja
fel őket.

Művészek máxáinak ki-
adásában már sokat emeltek
mindent, a mit az elő-
ző pládozott. Ki itt már
tanítja azt, hogy az emke-
riségnek a kései házassá-
sal, az erkölcsi ánnegatív-
kodással kell segíteni magán
és a felfiokának a nőstől
mindent elhalasztani, a mi
Bölcséle alapítványa és annak
elkötésére nem képezek.

Ez után Schát praesentio
 módon kezünkbe ejje az
 emberi nemet fenyegető Pra-
 vadoknak és azoknak bekö-

-29.-

azt késsék felkollektoráik? Ez az u. u. preventive cheque. Minden társadalmi önrendelkezés, a mely a paparodás megakadályozására vezet, egy fogalommal különbözö nyilvánulásai, a melynek neve: moral restraint.

Malthus tanítása a korabeli arisztokratikus Angolországban már csak az okból is kedves volt, mert volt minél terheire jöni a nép nyomorát. Műve gyorsan terjedt el és kulturstörténeti szempontból sajnálatossá vált, hogy inkább az első kiadás felhajtott álláspontjai találtak erősebb tetőzésre. Még ennek fellépését is az extrém-izm vitte el az ügy-vezető „Neo-Malthusianismus”, a mely a nép alatt barhár elfogulását jelenti.

a Malthus tanainak. Többek
között lényeges monu-
stumokat képeznek rend-
szertben, a mellyekkel lép-
ten-nyomon operálnak:
a bűn, a gyermekhalandóság
etc.

Fejlesztés azt hiszem, hogy
a Malthus működése nem
jelenik egyebet, mint egy jele-
tő gazdasági világra nevelését.
(bár sokan annak a meg-
győződésen: Többek között
Mare, a ki azonosítul még a
plágium vádjával is illette
Malthust a. das Blend der
Philosophie ex. munkájában)

O bár az emberiség min-
den nyomorának okozó-
ját a phosopulatióban keresi,
de egyttal ebben a fogá-
sokban találja meg az em-
beriség haladásának rugó-
ját. Egy hatalmas és pol-
gól grandiózus körvonalok-
ban a Malthus műve

- 31. -

kétségkívül, a természet még
nem mondotta ki az író!
Ez az a harc a nyomor
ellenében, a küzdelem a
léteért, a struggle for life.
A kapcsolódik Malthus
Darwinhoz: a unit Dar-
win maga is megvallja, hogy
Malthus segítségével jutott
el rendkívül.

A populatio tanának
merekülhajtása, ha kö-
vetésre méltónak is vélték
a korban, gyakorlatilag nem
eredményezhetett nagyobb vil-
lósítást a népetek kül-
lönözésében: s ez persze
közömbös, mert méltóan
jegyezték meg, hogy Anglia
ma már drágán katalan-
votna, ha hallgatott volna
az új-malthusianusok taní-
tásaira.

Elvileg tehát annál na-
gyobb hullámokat vezet

a Malthus fellépére. Pro
é contra határozás vita
felérték, a melyben nagy
elmék világosságra, porgos,
statistikai kutatások rend-
szeressége tisztázzák az ez-
méket.

Érdekes a John Stuart
Mill véleménye: Minden
civilizáció az állatiség le-
küzdeésében áll és társadalmi
köszövény a túlszaporodás
veszélyével bekövetkező
meggátolási. Ethezetben, hogy
míg a rászeg embert meg-
vetik, a sok gyermek anyja
kanyörölésével tarthat
pártot. A házaságban any-
nyira érzékenylenek az em-
berek, mintha csak az égtől
függne a gyermekek száma.

Mill tehát a preventiv
dogma pámlására dolgozik.
Elvői azonban evidenter
nepedeshemen közelednek

a repressiv erőzések er-
kölcselessen kapnia a tanács-
adó szerepét;

Kétségek, így Sadler és
Quetelet, bár részben optima-
a Malthus tanaihoz alapul
szolgáló feltételeket (mértani,
páratani progressio) az abból
vont következtetések ellen
kezdnek élni vitát.

Mint már röviden
említettük, a Malthus tanai-
nak volt valami olyas-
melléke, a mely az aris-
tokratikus goursmet-ek nagy
gyöngörűségére szolgált. Az
alsó néprészek nyomorá-
ért való felelősséget kerpi
a társadalomnak törvénnyel in-
tízó faktorok vállairól azt
a terméket egy örökösűgyű,
pükrézképi társaságra tolgatja
és a társadalmi solidaritás
hiányát is annak a kény-
szorúságnak a terhére írja,

a magyarok nagyjaként
vissza magunknak helyet
az élet bankettjénél, nem
törődve az éhezéssel, a hi-
nyak helyére teleködtünk.

Bilágos tehát, hogy itt
volt alkalma egy hatal-
mas ellenvéleménynek a
Malthus tanát kikezdeni.

Azon írók nagy serege, a
kiknek kezében a társadal-
mi egyenlőtlenségek keze-
rűsége és a népnyomor moz-
gatta a tollat, írta, hogy
ez elvek meglek a társada-
lam indolenciáját és a
könyvekkel érvényesített ex-
tensiák apologiáját jelen-
tetle, minden praktikus
következményekben aspedel-
mek és kárhóztalándók.

A socialista írók majd-
nem kivétel nélkül ellene-
peződnek a Malthus ta-
ntásainak és a aspedelnek,
maguk jelenlétét azonban

jobbára tagadásba
veszik, - más, humanus
eszközökkel élnek szánálau-
dóan.

1. Fourier által gya-
lott győgyes közök a kö-
vetkezők: 1./ a nők ereji-
nek kellő táplálkozás és
testedzés által való emelése
mert bebiztosított tény, hogy
a gyenge testalkatú nők
termékenyebbek. 2./ az által-
ános jó táplálkozás, előist
elvet parint, az u. u. régime
gastrophysique. 3./ végül
az általa javasolt faluc-
enköles.

Brondhams-nál már
egy olyan gondolatok ta-
lálunk, melyek az emberi-
ség spenceri evolúciójának
egyik legnagyobb igazságát
közélti meg. O. Sudwilt
már felfedezte az intelli-
gencia és a termékenység
közötti összefüggést, ille-
tőleg fordított arányt és

már beigazoltuak ve-
 azt a tényt, hogy az
 erős gondolkodók és elmél-
 kedők középzeűek és gyen-
 gesek a perelében. Itt a
 igazmond - hübégszerű tör-
 vény, hogy utyáinknál in-
 telligensebbek és jobbak le-
 gyünk, éppen úgy hübégszerű,
 hogy nálunknál gyöngébbek
 legyünk a perelében. Így
 tehát a paprodás ereje
 - a fajé - nem közt állítva
 az egy - az individuum -
 potenciálival. E korrekció-
 alkotó gondolat tehát a
 Proudhonne munkáiban van
 először öntudatos világosság-
 ba lépve.

Törjünk még át a Kép-
 telis megajzolása céljából
 a nemzetközéi socialis-
 tika irókai előzetesen pedig
 a "Nür Rheinische Zeitung"
 társfelfutóinak, Marxnak

és Engelmeyer valókedéseire.

Engel a Lündulópont-
jában támadja meg Hal-
thust. A prozodás el-
perinte a terméket nem
állít akadályokat és emeli
mesterkéges korlátozása
"ist ein Widerspruch mit
dem Schöpfungsgedanken".
A cáfolat helyében még
a teológia segíthet sem-
veti meg.

A Marx rendszere annyira
egyszerűsített hogy az ő gazdasági
filozófiájának teljes - rövid-
váltzata pütkéses és iránymű-
meggyőződéseinek megírta-
sához. A "das Capital" a
Sárkás Rendszerrel relatívítárai
épül. Abszolút törvények
- így a prozodásnak is, - me-
lyek mindenkor és mindenütt
érvényesek, csak törvények-
nél és állatoknál talál-
hatók. Az emberi élet re-
latívítárai pedig a gaz-

dologi állapotok függ-
 vényei. Ebben a tekintetben
 rejlik Marxnak világértel-
 meshi nevezetessége. Olyan
 minden jelenséget, az egész
 történelmet, csatáival, vi-
 lágbírádalmával, püzd-
 lásaival, kultúrák haladá-
 saival, - teljesen és egészen
 mindenkor a gazdasági lét
 állapotaival hozza kapcsolat-
 rekba: ezeken alapul
 mindenemű állami és tár-
 sadalmi felépítés. A né-
 pereség páma és kapcsolatai
 aránya firtén csak az a
 az okosságának, a melynek
 ő álmúvja a souverain
 primatest. Perinte minden
 történelmi termelési módnak
 meg volt a maga sajátos
 népességi társaság és mi-
 vel most a tőke jégében
 járunk, bizonyos, hogy a
 kapitalisztikus termelési

módokat populationalis
 társasági hiányok korunk-
 na érvényesül. A hiány és
 feloldásig nem a terméket
 társaságban, hanem a töké-
 lyen szabályozott uralkodó ke-
 zek alatt. A jövőben osztályok
 emancipálhatják magukat a
 gazdasági kényszerűség alól,
 de az alsóbb osztályokra nézve
 áll a Malthus paporo-
 dási törvénye. A töké-
 lyen szabályozott a munká-
 lással, a munkabér
 nagysága a munkások által
 paporodásával fordított
 arányban áll. Az alacsony
 munkabér okozta nyomor
 mindig paporítja a gyer-
 meknek számát, a mint ezt
 a statisztika tényei igazol-
 ják. A nyomor miatt pa-
 pora munkásnép plupo-
 latioja pedig a munkát
 keresők számát gyarapítván,

a munkabírt oldandósan
alacsony nívócaun tartja.
Ezen alapul az „Chernes
Lebengeretz”. A munkás-
oprály nagy fajrodása
„eriment an die maxenhafte
Reproduktion individuell
schwacher und viel gehetzter
Thiere” (Das Capital)

A Malthus Sana ellen
sámadó perzinismus
annak sítát oldalamál fogva
sémipetparánykz exak a ki-
induló pontos, vagy valamely
hávetkeztetést vesetett ka-
gadástka: a fennálló bajt,
a túlnépvedés veszélyét,
mekik is optani kellett:
addig okadtak optinistak
is. Kik a pübs égtépi reak-
ciót képviselnek, a Malthus
egip rendszere fölött pálcát
körték. Ezeknek egyike
Liszt Frigyes (Nationalökon-
omie), a ki Malthus Sana

művészetek elméleti répi-
 ben „cine Thorheit”nak
 mandja és minden kal-
 fósáttal minden juttal azon
 körülményre, hogy a ser-
 ményesnek mind rendeseg ereje
 lever hiányosságai miatt, mi-
 tán a jelen mindenképen
 a természet haladásának és
 belterjesse való átalakítá-
 sának kora, mikor a mag
 sermőképzése 4-ről 10-re
 emelkedett és folytatólagos új
 találmányok és fejlesztések
 ingitnak mind nagyobb tö-
 megek számára existenciát.
 A Malthus törvénye külön-
 ben is jellemző minden
 emberi haladásnak és tö-
 rekének, annak emelkedése
 is képer a legkiszorító am-
 bitió is leperelni. Gyakor-
 latilag pedig egyike az az
 a kultúratorzúságot legnagyobb
 immorálisitásainak. De a

fejlesztés végén mégis a
Kijelentésel találjuk: "Aller-
Dings hat jeder Mithschafts-
zustand seine bestimmte Gas-
sungsrausch."

Henry George a hírne-
ves amerikai socialista
a "Progress and poverty" című
művéjében pintén a Mathus
ellenes optimisták sorába
pegádik & bizonyos filozó-
fiát magablatról, mely őt
általában jellemzi, igyekszik
a problémát megoldani;
ferinte az ember csak egy
működő alakja az anyagnak,
mely az erővel együtt örök-
ké fenmarad, nem exökhén-
hatik és nem kevesbülhet.
A paparodás határa csak
a tér lehet, túlélés-
ről csak akkor lehet majd
beszélni, ha az emberek nem
férnek az egymás hátán.

Az elmondásomhoz hozz
sarat, mielőtt azok cá-
folatába kezdene, a mi
II. fejezetében "Refutation
of the theory of Malthus" a
háaszközö normák fog-
lalja öszre:

"Mielőtt tehát kell ki-
munk a természettől, amiel
felmunkában öszre az aján-
dikait: így két kétfőzőt
munka nem jelent kétfő-
zőt munkacseréim. A
népaporodásnak tehát
felmunkában oda kell vezet-
ni, hogy a munkahír ösz-
kenjen és a nyomor növe-
kedjen, vagy pedig, a Malthus
kétfőzőre perint hogy bűn
és nyomorúság kétfőzők."

A Stuart Mill, "Principles
of Political Economy"-ját ei-
tálja ezután, a hol püntén
a természetet kétfőre iódik
a népnyomorúság és így kétfő
fel: "Ez mind sajnósnak
kell. Alkósnak, hogy az emberi

Sársadalom igazságatlan-
sága - és nem a Ser-
mípet püskablúsége -
annak a nyomornak és
inségnek okozója, mely a
populár nép-éhséget a
félnépességnek sebére ír!

Ist állítom, hogy az nyomor
sermentett püskablúság, melynek
a gyarapodott népesség hi-
az életbe, nem kell több
táplálék, mint a régieknek,
vagyis pedig hogy a Régi,
melyeket magukkal hoznak
a világra több táplálékot
sermentett, mint a melege
fűrésze van. Állítom, hogy
egyenlő körülmények között
a népfaporodás minden
egyet gazdagabbá tesz, nem
hogy elszegítene. - Hogy
napjainkban pedig a ~~széles~~
a produktio csak halatlans-
mórák paporodása mégis
csak a proletariatus megnö-
vekedésével jár keletkezik,

diagnózis sem egyéb még,
mint egy eddigelő sike-
telről megfesteni így -
között talány. -

Lehet, hogy a Közel-
jövő már világosságot hoz
a kérdésre és egy termé-
kessénilag, fejlődészerűleg
megokolt társasági forma le
a társadalom ez ismeret-
len kérdései körül forgó
misát. - Egyelőre csak azt
konstatálhatjuk, hogy a
Malthus által a világba
dobott probléma a sociális
létnak egy eddig meg-
nem fejtett kérdése, és
hogy nagyon és egészen
azt a kritikai léptelést
kapánitaa, mely az ellen-
vállományok szűzben nyar-
tak az epik. - Malthus
óta a népességi kérdést
a legfontosabbjón, a fapors-
dára, ahogyan haladt egy lé-
péssel is előre. -

De nem járhatjuk
le szemlélve a felü-
lterrégi adójának ve-
píze nélkül míg egy
néhány nagy elme és kor-
pákos gondolat megembi-
tése nélkül, megfektet
a népességi tények más
kérdésével találkoznak. -

Meg kell röviden em-
lítenünk a francia né-
pességi irodát, a kinek
házaiban Roubaix módon
jelentkező populationalis
defektusai indították a
kérdések vizsgálatára. Fran-
ciaország népességének
olagnáló állapota külön-
bözőképpen magyarázzák
és ez elméletük sorából
a leginkább megemlítendő
múltó a Levasseur és
a Paul Leroy-Beaulieu és
a ki utóbbi egy írték kézi-
sében a Rövidítettben talál-
ja fel mindama hibát,
még a francia nép

paporodásainak akadá-
 lyai. Így 1/ a Francia-
 bisbiskoposok aránylag jól
 fövedmized földdarab felett
 rendelkeznek. A nevelési
 rendszer olyan, hogy a
 pütlők biztatani akar-
 ják bisbiskoposokat a gyer-
 mekek számára és ez ok-
 ból legendának tartanak
 két gyermeket, mert 2
 pütlő léteben így módon
 nem örökök az egy gyer-
 mekre jutó rés. 2/ A
 Franciaák ennében demok-
 raták és mindegyik célja
 az egyéni érvényesítés. Híj
 egyéni a törekvésben
 állapít a gyermekek
 nagy páma másrészt
 1-2 gyermek örökölni
 az így nem túlságos fel-
 aprózást szenvedett pütlők
 között, ezek a pütlők ha-
 lála után folytathatják a
 megkezdett törekvést és
 gyermekkel talán sikerülend

a kiszűzött cél elérése
3.) A vallásos érzület
lehanyatlása és az alvó
néporkosság gondolkodása
is világias. Régi felfogás
szerint Isten áldása a sok
gyermek, ma ez kevésbé.
4.) A feminista mozgal-
mak, melyek mind nagyobb
műveltséggel ruházzák fel
a nőt, és ez a termékenység
csökkenésére megy.

Több jelentős gon-
dolatotokat találunk Her-
bert Spencer műsoraiban,
a kinek Sieda lipcei
professor véleménye szerint
legnagyobb érdeme az a. u.
individuaáció és fajpaprosulat
egymás ellen állítása mely
elhatározta a „The Theory
of population” az. műveben
foglalk. Individuáció alatt
érte ő azon foglamokat,
melyek az egyes életet só-
kisértékkel és kiterjesztik.
Ez meggyőztetést a nagyig.

ban, a fervezet hosszú-
búlézágaiban és ármaz-
gikonyoigában. Ezen tö-
kéletesség ellenétben áll
a fajpaporodással: minél
nagyobb a paporodás, annál
alacsonyabb rendű a fer-
vezet, mert az individuationa
felkapnált erő nem kap-
nátható fel nemzőre és
megfordítva. Az indivi-
duum és a faj tehát egy
forrásból merítenek és az
egymás sarkára existálnak.
Ez a gondolat, melyre már
Proudhonne-nál felfigyelwe-
lettünk, a Spencer köndülő-
pontja. Igaz ugyan - így
folytatja gondolatmenetét -
hogy csak a létfeltételei
szférákkal arányban lehet
paporodni; az is igaz, hogy
magasabb műveltség mellett
nagyobb az élelmi fere-
kése, most többet termel-
ünk, csak hogy a másik

oldalán minél jobban
paporodik a népesség,
annál több erőfeszítést
követel a létezés folytató-
lásáért, a mely éppen
a paporodás erőforrása-
ból kapná fel az ener-
giát. A tudomány, művé-
slet sem volna semmi o-
gyóbb, mint nagyobb cselekvé-
ségi a szükséglet kielégíté-
sére. Például még ma is
a műveltség haladásával
beálló magatartandó pük-
ségeketnek tekintik a mű-
vészeteket, addig ez Spe-
cernél csak a Struggle for
life egyik epizódját képezi,
a mely raffinement-jával
áll be a kenyér után
versenybe. - Ha már most
a fokozott küzdelem az egyed
minden energiáját lefo-
lgya, akkor, a mint hogy
a functio mindig stant -
sua est serena magának,

így a mégiscsak funkciók
a Strukturális környezetével
való átvalósztatásában, an-
nak megadásában fogják
megmutatni. Az
ember a létező való harc-
ban nem ismerjével, ha-
nem intelligenciájával küzd
így nem az ismerő fog
fejlődni az emberben, ha-
nem bellemi képességei,
műveltsége, morálisa. Ki-
pont pedig a fokozott mun-
kára kényszerült, hogy a faj-
paparodás potenciáit hap-
málván fel, világos, hogy
az emberiség fejlődése, a
mit a paparodás idézett
elő, annak örökrentésére
fog vezetni. - Így a hala-
dás addig mehet, a míg
egyszerű nem áll be a ál-
lásban minden párnak
két gyermeke lép. Ezt az
ideális íróhangot Spencer
perint azonban csak megkö-

zohíthatjuk, de helyesen el
nem érhetjük, mert 2 és
3 gyermek közötti fogadós-
témis nem megállapodás.

Spencer népességi elvű-
letét a következők mon-
datban összefoglalja:

"Az individualis és faj-
populátus fejlődésének anta-
gonizmusára bizonyítja a
léte legjobb formájában, ha-
miltan azon formát, mely-
ben az élet értéke a le-
hető legnagyobb a fejlődés
és halálközök között leg-
nagyobb fánál mellett."

Spencer szerint a népes-
ségi állapot ideálja a rep-
teglés, a mint azt nemef
francia író tanítja, pd.
Levareno.

A népesség fánálának
a fánál modulationsnak és
a népességi arányoknak
a gazdasági állapottal való
egyefüggésének kérdésén ki-

vül a népességük kul-
túrájának állandó tör-
vényfelettsége volt azon je-
lenleg, a mely a népességi
rész fizetését leginkább
magára vonta.

Ezen jelenségek csoport-
jában leginkább két kör-
de foglalkoztatja a gondol-
kodókat. Az egyik az op-
tárok perinti körforgás,
a Dumont "Sársadalmi ka-
pillaritása", a másik a
lakosságának a vidék és
város szempontjaiból vett
mozgalmi kör és elku-
lönözött kérések hálójának
egybefüggése. - A más-
részről Dumont minden
népmozgalmi jelenséget
az egyen sársadalmi hala-
dójának tulajdonít a
"Démographie et Civilisation"
című művében. Ez a váz,
a mely egy általános évi-
nyi termelési törvényről
kezdődik és fejeződik

újulvánulásaiban nem egész-
minst korunk individualis-
musának egy a faj terhére
irandó jelensége, minden
alkalmas segítséggel fel-
kapnival és minden ittjára
kerülő akadály elhárításá-
ra törekedik. A sok gyermek
akadályozása az emelkedésnek
innen deriválódik a faj
és az individuum antagonis-
musára. A felső alsó tö-
reke és egész sorban a
nagy városok felé vezet,
innen párhuzamosan mint amag-
gyorsítottan érintkezik, hogy
a vidék elhagyatott és a
fővárosok igyekvő irányban
növekednek. -

A nagy városok Belát-
kézése - eltekintve a hira-
tolt ó-kori példától, meg-
nek minálta ismeretlen fo-
pulationális viszonyokban gyö-
kerzik - általában igyori-
jelensége és a nemzetgazdák
bejárásai által káros hatást
tűnt. Így Riehl a nagy.

városi közéleti fejlődés air-
fejlesztésének nevezik. (Földes,
Pászadalmi gazdaság) és
de más Montesquieu is
sajnálattal figyeli meg azok
gyarapodását és egy-egy
városi palota minden épülő
falánál úgy érzi, mintha egy
egy konyhában dörögne valami-
ben valamiféle kővoti kis
folyóban. (Lettres persannes)

Béni foglalkozunk
Kell még röviden a Hausen
rendszerről, a mely a
"Drei Bärköpings-Löfen"
szűri munkájában fok-
szett le. A három vi-
perregi fok perinte 1/a
földhivatalosok, a mely a
legnagyobb. Ezeket a haladó
kor idővel más foglalko-
zásunkra fordítja, maffel
városokba gyűlve gyakorol-
nak és itt 2/a az értékesítést
követik a hol a létező fo-
lyó földalatti vető társ
Képtelenségük, egy városhoz
I/a proletariátust alkotja.

Igy tehát egy állandó
körforgás útján van meg-
jelen, melynek vehemenciát min-
Den dicsőítést illeti, annál is
inkább, mert Hansen az, a
ki a középoptághoz termépe-
vel a rendszer során a leg-
megfelelőbbben foglalható.
Középoptághoz elvezetés alatt
fermte a magasban levő
az emelkedés vagy sügedés
stádiumában tartó családok
összevételét értjük. Ez az optághoz
csak átmenet, ebben az op-
tághoz a későbbi időzítés
beértékel, mint a hogy tény
az, hogy a leginkább értéke-
ken találunk családokat, a
melyek csak pár éve is vissza
tudnak vezetni a maguk
Középoptághoz éreit.

Ezért elvileg felsé-
bennél helyes Hansennél, de
mivel ő éppen a leginkább
változókat, azaz a föld-
közök optághoz az érte-
lésig optághoz emelkedé-
ket, azaz az innen a prole-

riatus soraira "Lügedö"ket
 tekintő középoptágnak, az
 értelemszerű középoptáig
 fogalmait nem fedik egymást
 máta. Ez a schematikus leírás
 hibája, és ezzel minden hang-
 süzesség nélkül azt, hogy kö-
 zépoptáig és intelligencia egy-
 azon fogalom. A középoptáigok
 foglalkoznak magukban a társas-
 dolom finiszt-jövet, a melyben
 ezek képviselik a társas con-
 plexusban a mozgó elemeket:
 már pedig a mozgáshoz ener-
 gia szükséges: a fel-
 futáshoz mozgási, a sügedés-
 hez helyzet-energia.

Székelynével:

Malthus: Essay on the principle of population.

Simmel György: Das Problem der Sociologie?

Stille: Der Neo-Malthusianismus als Heilmittel der Pauperismus.

Marc: Das Kapital. - Das Elend der Philos.

Földes: Társadalmi gazdaságtan.

Liszt Jr.: Nationalökonomie.

Henry George: Progress and poverty.

S. Mill: Principles of political Economy.

H. Spencer: The theory of population.

Berkovits: Tegyzetek dr. Lang Lajos statisztikai előadásai után.

Dumont: Dépopulation et civilisation.

Hansen: Die drei Bevölkerungstufen.